

Tisková zpráva Hnutí DUHA, Zeleného kruhu a Klimatické koalice

Po roce od získání důvěry plní vláda alespoň částečně své sliby ve většině ekologických témat, má v nich ale zpoždění

čtvrtek 12. ledna 2023

Zítra (13. ledna 2023) uplyne přesně rok od chvíle, kdy vláda Petra Fialy získala se svým programovým prohlášením důvěru Poslanecké sněmovny. Experti a expertky Hnutí DUHA a dalších organizací asociace ekologickým organizací Zelený kruh vyhodnotili, jak vláda první rok plnila body ke zlepšování kvality ovzduší, péči o půdu, zemědělství, ochraně klimatu a modernizaci energetiky. Podrobné hodnocení výsledků je v příloze tiskové zprávy.

Vláda dosáhla **v pěti ekologických tématech nezanedbatelného posunu k lepšímu** (rozvoji obnovitelných zdrojů, evropské a mezinárodní politice ochrany životního prostředí, ochraně půdy a zemědělské krajiny, ochraně zájmů životního prostředí při povolování staveb a v kontextu energetické krize i v tom, že neuhnula od útlumu uhlí). Avšak v žádném ze svých slibů nedosáhla tak výrazného pokroku, jakého za první rok mohla (či přímo slibovala).

V dalších **šesti případech došlo pouze k drobnému posunu k lepšímu** či mírně převažují dosavadní dílčí pozitivní kroky - jedná se o ochranu ovzduší, snižování množství odpadů, ochranu cenných území a druhů, zadržování vody v krajině, energetické úspory a dopravu. **Jedno téma** (těžbu surovin) vláda zanedbala a nedošlo celkově k žádnému posunu či byly v rovnováze dílčí drobné pozitivní i negativní kroky. **Drobný posun k horšímu** či mírně převažují negativní kroky nastal v tématu ochrany a obnovy lesů, zejména nečinností Ministerstva zemědělství či přijetím nefunkčních opatření. **Výrazný posun k horšímu probíhá** v oblasti jaderné energetiky a účasti občanů při povolování stavebních záměrů.

Největší kontrast mezi sliby z programového prohlášení a realitou je v případě lesů, kde vláda slibovala zásadní změnu přístupu k hospodaření i regulaci přemnožené zvěře a výsledek je zatím fakticky žádný. Stejně tak vláda slibovala posílení účasti veřejnosti v rozhodování o stavbách a místo toho účast dále omezuje.

V roce 2022 ekologické organizace hodnotily Programové prohlášení tak, že z **15 hodnocených oblastí** měla vláda celkem **pět, kde předkládá konkrétní komplexní pozitivní plán** - jedná se o ozdravení českých lesů, chráněná území a druhy, zadržování vody v krajině, půdu a zemědělství a odklon od uhlí. **Ve třech dalších oblastech** (ovzduší, odpady a obnovitelné zdroje) měla vláda konkrétní pozitivní závazky, ale chybí komplexní strategie a důležité detaily k řešením. Ve **čtyřech** oblastech (energetické úspory, těžba surovin, účast veřejnosti a celková klimatická politika) zůstává vláda na úrovni obecných deklamací bez důležitých řešení. V **jednom případě** (jaderná energetika) hodnotily ekologické organizace závazek z programového prohlášení jako vyloženě negativní, když bez dalších podmínek podporuje výstavbu jaderného bloku v Dukovanech.

Jiří Koželouh z Hnutí DUHA výsledky komentuje:

“Rok od chvíle, kdy vláda Petra Fialy získala se svým programem důvěru poslanců a poslankyň, udělala pokrok v jedenácti z patnácti ekologických témat, které dlouhodobě sledujeme. Pouze ve čtyřech tématech však došlo k zásadnějším krokům a většímu celkovému posunu. A v žádném ze svých závazků nedosáhla tak výrazného pokroku, jakého za první rok mohla (či přímo slibovala). Největší skupinu ekologických témat - celkem šest - tvoří oblasti, kde vláda udělala spíše první nespělé kroky ke zlepšení. Oproti minulým letům je třeba ocenit, že stát konečně razí rozvoj obnovitelných zdrojů, byť je otázka, jak by to vypadalo, kdyby jej k tomu nedotlačila až válka a související tvrdé omezení přístupu k fosilním palivům z Ruska. Naopak vláda zásadně zaostala za svým programem v oblasti změny lesního hospodaření a ozdravení lesů, což vede ke škodám a zhoršování stavu krajiny.”

Petra Kolínská ze Zeleného kruhu říká: "Vládní prohlášení považujeme za závazný dokument. Apelujeme proto na dotčené ministry, aby se zaměřili na oblasti, kde se zatím sliby nedaří plnit, aniž je pro to rozumný důvod."

Kontakty pro více informací:

Jiří Koželouh, vedoucí programu Klima, energetika a odpady Hnutí DUHA, tel.: 723 559 495, e-mail: jiri.kozelouh@hnutiduha.cz

Příloha: Podrobné výsledky

Tabulka hodnocení programových závazků vlády a jejich plnění v prvním roce vládnutí

	ovzduší	odpady	lesy	chráněná území a druhy	voda v krajině	půda a zemědělství	konec uhlí a spravedlivá transformace	
programové prohlášení vlády								
plnění po 1. roce								
	energetická efektivita a úspory	obnovitelné zdroje energie	jaderná energetika	doprava	těžba surovin	účast občanů při povolování stavebních záměrů	ochrana zájmů životního prostředí při povolování staveb	klimatická politika (EU, mezinárodní)
programové prohlášení vlády								

Legenda

	hodnocení Programového prohlášení vlády ODS, STAN, KDU-CSL, TOP09 a Pirátů	hodnocení naplňování programového prohlášení za 1. rok vlády
	... uvádí konkrétní a komplexní plán, jak řešit problém či využít výzvu	výrazný posun k lepšímu
	... uvádí obecný plán, jak řešit problém či využít výzvu a/nebo uvádí jen dílčí konkrétní řešení (plán není komplexní)	částečný nezanedbatelný posun k lepšímu, převažují pozitivní kroky
	... jen naznačuje obecně pozitivní postoj či vágní náznaky dílčích řešení	drobný posun k lepšímu, mírně převažují pozitivní kroky
	... věci se vůbec nevěnuje nebo je v prohlášení pouze velmi obecné vyjádření (ani pozitivní ani negativní)	celkově žádný posun k lepšímu, pozitivní a negativní kroky v rovnováze
	... jen naznačuje obecně negativní postoj či méně významné dílčí negativní kroky, případně může obsahovat i dílčí pozitivní kroky	drobný posun k horšímu, mírně převažují negativní kroky
	... uvádí obecně negativní plán, postrádá nejzásadnější konkrétní negativní kroky	částečný posun k horšímu, převažují negativní kroky

	... uvádí konkrétní plán, který by vedl k prohloubení problému	výrazný posun k horšímu
--	--	-------------------------

Komentáře k jednotlivým oblastem

- Ovzduší:** Vláda navýšila finance na výměnu kotlů a zateplování domů. V rámci změny emisní vyhlášky MŽP odmítlo uvolnit limity více, než je kvůli energetické krizi potřeba. Výjimky z emisních limitů zatím nebyly omezeny, jak slibuje programové prohlášení a MŽP dluží metodiku, která by to zajistila. Vysokorychlostní železnice se připravují, ale je to v rané fázi. Obchvaty měst se připravují stále stejným tempem.

V ČR byly i během roku 2022 běžně překračovány imisní limity i doporučení WHO pro koncentrace znečišťujících látek (především jemných prachové částic. PM 2,5, ale také NO₂ i přízemní ozón a karcinogenního benzo(a)pyrenu který se váže na prachové částice) těžce dopadajících na zdraví.
- Odpady:** Vláda avizovala přípravu zákona o zálohování a to nejen skleněných a kovových nápojových obalů. Centrální katalog recyklovaných stavebních prvků zatím nevznikl, „recyklační huby“ také ne. Recyklace plastů a skla se nezlepšila, naopak trh prochází výraznou krizí (za kterou ovšem nemůže vláda). Rozvoj technologií pro třídění a opětovné využití je však podporován v rámci EU fondů. Motivace výrobců a distributorů k menšímu používání jednorázových obalů byla dána implementací evropské směrnice. Podpora kompostování je zatím stále jen slovní, zpracování gastroodpadů má finanční podporu v rámci EU fondů. Zatím nejsou zavedeny požadavky na udržitelnost v rámci zadávání veřejných zakázek s cílem omezit vznik odpadů. Přetrvává podpora energetického využívání odpadů (např. souhlasná stanoviska EIA k dalším záměrům stavby spaloven), nadkapacitní stavba těchto zařízení, která momentálně hrozí, však může naopak ohrozit rozvoj recyklace a předcházení vzniku odpadů a vést k nutnosti dovozu odpadů ze zahraničí. Teze o snížení množství odpadů oběhovým hospodářstvím je zatím stále tezí.
- Lesy:** Novela zákona o myslivosti stále není předložena, i když ji odborná veřejnost (koalice vlastníků lesů, ochranářů, lesníků a zemědělců) připravila. Ministr zemědělství Zdeněk Nekula chce předložit vlastní návrh, ale jeho úřad neměl kvůli

evropskému předsednictví čas. Nečinnost a nevyužití připravených návrhů hodnotíme jako negativní krok, neboť přemnožená zvěř znemožňuje obnovu odolnějších lesů. Prozatímní ředitel Lesů ČR Jiří Groda alespoň vyjednal s ministerstvem, že 25 % honiteb Lesy ČR přestanou pronajímat a začnou provozovat myslivost ve vlastní režii, což hodnotíme jako posun k lepšímu.

Ministerstvo zemědělství (MZe) nepředložilo slibovanou změnu zadání pro Lesy ČR, které dle programového prohlášení vlády mají přestat být továrnou na dřeva. Výběrové řízení na nového ředitele se muselo opakovat, transparentností neoplývalo o a ani nově vybraný ředitel není zárukou slibované změny.

MZe na jaře představilo nový program podpor adaptace lesních ekosystémů na klimatickou změnu, který je doslova Potěmkinovou vesnicí – ve skutečnosti vlastníky ke skutečným krokům k adaptaci lesů na změnu klimatu a podpoře biodiverzity nestimuluje – dává jim peníze za současné neudržitelné hospodaření. Také pravidla finanční podpory na obnovu lesů (národní dotace, NPO) nezajišťují obnovu věkově a prostorově diferencovaných a tudíž odolnějších lesů (nedostatečný důraz na přirozenou obnovu a využití přípravných dřevin na holinách), v praxi tak dochází díky dotacím k obnově stejnověkových porostů. U státních lesů MZe závazek upřednostnit mimoprodukční funkce nijak nenaplnovalo. Tento krok je tedy posun k horšímu.

MZe novelizovalo vyhlášku o lesním hospodářském plánování, která částečně zlepšila podmínky lesního hospodářského plánování pro lesy obhospodařované přírodou blízkými postupy. Což je samo o sobě částečný nezanedbatelný posun k lepšímu. MZe ale vydalo také novou vyhlášku č. 456/2021 Sb., o podrobnostech přenosu reprodukčního materiálu lesních dřevin, o evidenci o původu reprodukčního materiálu a podrobnostech o obnově lesních porostů a o zalesňování pozemků prohlášených za pozemky určené k plnění funkcí lesa, která nahradila předchozí vyhlášku č. 139/2004. V této vyhlášce neodstranilo problém, že nutí vlastníky k výsadbě hustých stejnověkových lesů (povinné počty sazenic snížilo jen málo). Oproti předchozí vyhlášce je to sice velmi malý posun k lepšímu, ale je to daleko horší výsledek, než který vláda slíbila v programovém prohlášení.

Strategie obnovy a přestavby lesních porostů s důrazem na posilování ekosystémových funkcí dle rizika ohrožení rozpadu porostů a biomonitoringu reakce lesů na sucho nebyla připravena.

- **Chráněná území a druhy:** MŽP začalo proces projednání návrhu na vyhlášení národního parku Křivoklátsko. Nedostatečně. Čelí propagandě myslivecké a lesnické lobby, která proti vyhlášení NP poštvá místní obce. K vyhlášení NP Soutok (ani CHKO Soutok) zatím žádné kroky nepodniklo. Agentura ochrany přírody a krajiny připravila koncept novely

zákona o ochraně přírody a krajiny pro zajištění účinnější ochrany druhů postavenou především na ochraně biotopů, který však nebyl odbornou veřejností pozitivně přijatý. Pozitivní je snaha plnit program, ale zatím není jasné jestli výsledek bude pozitivní.

- **Voda v krajině:** Ústavní zákon o ochraně vody neřeší příčiny nedostatku vody v krajině, příliš rychlého odtoku a podobně. Díky ochranným pásům kolem vodních toků aplikovaných v rámci opatření dotací ze Společné zemědělské politiky by se měla zlepšit úroveň ochrany vod. Byly zastaveny práce na kanálu Dunaj-Odra-Labe, ale ČR neodmítla polské plány na splavnění Odry a stále se plánuje splavnění Labe. Novinkou v dotační nabídce Operačního programu Životní prostředí budou dotace na nákup pozemků pro podporu renaturačních procesů a revitalizaci vodních toků. Vláda podepsala špatnou smlouvu s Polskem o dolu Turów a za peníze se vzdala možnosti chránit vodu a místní obyvatele
- **Půda a zemědělství:** Byly schváleny dotace ze Společné zemědělské politiky (SZP), a to v lepší podobě oproti návrhu předchozího ministra zemědělství Tomana. Jedná se o důležitý posun, jakkoli nedostatečný z hlediska zvrácení úbytku biodiverzity či adaptace krajiny na klimatickou změnu. V krajině tak od příštího roku začnou díky evropské legislativě vznikat zejména úhorové plochy, které těmto cílům pomohou. V rámci dobrovolných tzv. ekoschémát budou navíc zemědělci motivováni vytvářet takových ploch více a zlepšit se také ochrana vodních toků, které budou chráněny několikametrovými pásy. Svůj cíl vyčlenit pro biodiverzitu 10 % ploch však vláda neplní. Oproti minulým letům se také zvýší finanční a poradenská podpora ekologického zemědělství, zůstala však pouze na úrovni návrhu ministra Tomana a do výzkumu půjde stále málo peněz. Pozitivním pilotním projektem je snaha s cílem 10 % biopotravin od roku 2023 v rámci projektů Ovoce a zelenina do škol a Mléko do škol. Pozitivní je také větší podpora menších zemědělců nebo omezení zemědělských monokultur na 10 hektarů v oblastech silně ohrožených erozí, které by se pak od roku 2024 mělo dále rozšířit na větší část území. V oblasti ochrany půdy před erozí se také pomalu ale přece rozjíždí protierozní vyhláška, která platí již od července 2021, ale nebyla zatím aplikována. Ochrana před vodní erozí však stále zůstává nedostatečná, větrná eroze pak zatím není řešena nijak koncepčně. Mezi významné negativní kroky lze zařadit zejména působení na evropské úrovni, kdy vláda bojuje proti cílům ke snižování pesticidů a sehrála aktivní negativní roli v rámci předsednictví tím, že ohrozila projednávání klíčového nařízení o udržitelném používání pesticidů. To má zakotvit evropské cíle do legislativy a konečně pomoci řešit kritickou situaci v oblasti pesticidů a

biodiverzity. Ministerstvo zemědělství také selhalo v procesu vzniku Monitorovacího výboru SZP, který proběhl zcela netransparentně a ekologické organizace, které se po 3 roky SZP aktivně věnují, z něj byly vědomě vynechány.

- **Odklon od uhlí:** Tato oblast je paralyzována energetickou krizí a jako částečný nezanedbatelný posun k lepšímu tedy hodnotíme, že vláda setrvala na plánu odklonu od uhlí do roku 2033 (což je hlavní bod programového prohlášení v této oblasti). Navýšení těžby a spalování uhlí v roce 2022 je dáno energetickou krizí a nelze z něj vinit vládu. V rámci změny emisní vyhlášky MŽP umožnilo pokračování uhelných tepláren (místo rychlého přechodu na plyn), což hodnotíme jako nutný krok v aktuální situaci. Zároveň však odmítlo uvolnit emisní limity pro uhelné elektrárny více, než je kvůli energetické krizi potřeba a nepodloženě pomáhat uhelným elektrárnám, které mají kvůli energetické krizi vysoké zisky. To hodnotíme jako pozitivní krok. Plán spravedlivé územní transformace a Operační program Spravedlivá transformace však uvádí rok 2033 a neobsahují podrobnější plán pro regiony. Problémem jsou stále některé strategické projekty firem (Green Mine firmy Sev.en Energy) a omezené zapojování veřejnosti do procesu transformace. Nadále hrozí, že transformace uhelných regionů nebude naplňovat potřeby lidí, ale spíše jen uhelných firem. Stále neexistuje podrobnější plán k útlumu uhlí, ale vzhledem k energetické krizi a tomu, že nová Státní energetická koncepce ČR je v programovém prohlášení slíbena až na konec roku 2023, nepovažujeme za fatální problém, že plán nevznikl již v roce 2022.
- **Energetická efektivita a úspory:** Ministerstvo životního prostředí otevřelo program Nová zelená úsporám Light, který je sice zaměřený na důchodce a domácnosti pobírající příspěvek na bydlení, ale umožňuje jen dílčí (do 150 000 Kč) renovace rodinných domů. Pro řešení energetické chudoby je potřeba rozšířit nabídku i o komplexní energetické renovace pro nízkopříjmové skupiny, bezplatní poradenství a programy pro bytové domy s nízkopříjmovými vlastníky či nájemníky bytů. Energetická efektivita stále rozhodně není "jeden z klíčových pilířů energetické a klimatické politiky EU a ČR" (jak slibuje programové prohlášení vlády). Systémovým důvodem je, že chybí "projektový" přístup a řízení: potřebujeme srazit spotřebu, tak uděláme jasný plán jak toho dosáhneme. Aktuální přístup je, že spíše, že uděláme podpůrný program a uvidíme, jak to dopadne. Také úsporný tarif nakonec nebyl nastaven na motivaci k úsporám, naopak zastropování cen motivaci k úsporám neřeší. Snížení spotřeby zemního plynu se projevilo, ale hlavně vlivem vysokých cen.
- **Obnovitelné zdroje energie:** Velmi pozitivním krokem je vládní novelu energetického zákona (Lex OZE 1), která přináší zjednodušení pro instalaci a umístování OZE, odstraňuje administrativní bariéry (instalace do 50 kW bez licence a bez

stavebního řízení či ohlášení). Novela je již schválená Poslaneckou sněmovnou a čeká na schválení Senátem. Ministerstvo průmyslu však nepřipravilo nový energetický zákon (který vláda slíbila do konce roku 2022) a který měl nově postavit vztahy v energetice, včetně komunitní energetiky a akumulace. Částečně to MPO zachránilo tím, že předložilo novelu energetického zákona Lex OZE 2 (s komunitní energetikou, ale ne kompletními inovacemi, které měly být v novém energetickém zákoně). Novela je však velmi kvalitní a ostatní ministerstva jej ještě vylepšují. Klíčové je, aby byla rychle schválena vládou a parlamentem. Pozitivní je, že byla také obnovena provozní podpora pro OZE a vypsaný první aukce na větrné elektrárny (nařízení vlády na základě novely zákona o podporovaných zdrojích z roku 2021), což je první impuls pro výstavbu větrných elektrárny po mnoha letech. Ale zároveň je negativní, že do aukcí nebyla doplněna i fotovoltaika (a v aktuálním návrhu MPO na nařízení vlády se s aukcemi u fotovoltaiky nepočítá až do roku 2025).

- **Jaderná energetika:** Jaderné reaktory a malé modulární reaktory tlačí vláda a koaliční poslanci do předpisů, které se týkají zrychlování rozvoje OZE a Ministerstvo průmyslu a obchodu předložilo také teze "klimatického zákona", který je pouze o rychlejší povolení a vyřazení veřejnosti a obcí z povolení jaderných zařízení. Nové jaderné reaktory jsou stále považovány za pilíř modernizace energetiky, probíhá příprava na vládní rozhodnutí o stavbě šestého reaktoru v Dukovanech a dvou nových v Temelíně. Návrh zákona o úložišti přináší jen kosmetické posílení práva dotčených obcí při případném rozhodování o umístění hlubinného úložiště. A místo vyhodnocování jiných řešení je připravováno urychlení stavby úložiště.
- **Doprava:** Pozitivní je, že vysokorychlostní železnice se připravují a jsou zahájeny geologické průzkumy a další práce. Ministerstvo dopravy nadále tlačí splavnění Labe, což by poškodilo přírodní hodnoty území. Byly však zastaveny práce na kanálu Dunaj-Odra-Labe, který by měl rozsáhlé devastující dopady. Podpora veřejné dopravy se nezlepšila, naopak byla zmenšena sleva pro děti a seniory, finanční úlevy korigující dopady zdražování se činí přednostně pro řidiče. Potřebné změny v mýtném systému a další kroky k přesunu zboží na železnici neprobíhají. Podpora bezmotorové dopravy stagnuje. Ministr se poněkud nešťastně pokusil revidovat pravidlo povinného bočního odstupu při předjíždění cyklistů. Novela bodového systému nepřinesla pozitiva pro bezmotorové účastníky provozu, spíš naopak.
- **Těžba surovin:** Poslanecká sněmovna stále odkládá projednání senátní novely horního zákona, která by přidělala více peněz z poplatku z vydobytého nerostu u hnědého uhlí krajům (27 %, zatímco dnes mají 0 %). Navýšení těžby a spalování

uhlí v roce 2022 je dáno energetickou krizí a nelze z něj vinit vládu. Vláda kategoricky odmítá zpochybnit limity těžby hnědého uhlí kvůli energetické krizi.

- **Účast občanů při povolování stavebních záměrů:** Vláda předložila do PSP balíček zákonů k reformě stavebního práva v podobě, která omezuje účast veřejnosti ještě více než byla omezena v roce 2017. Ačkoli v programovém prohlášení slíbila obnovení práva veřejnosti účastnit se povolování staveb. Pokud by parlament schválil pravidla tak, jak je připravila vláda, nemohly by se spolky účastnit ani těch řízení, kde se v současné době účastnit mohou - konkrétně jde řízení o výjimkách ze zákazů zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. V meziresortním připomínkovém řízení se objevil návrh novely liniového zákona, který usiluje o vyloučení veřejnosti i vlastníků dotčených nemovitostí z povolování širokého spektra staveb, které mají podpořit energetickou nezávislost/bezpečnost ČR. Další příprava novela není k datu hodnocení známa.
- **Ochrana zájmů životního prostředí při povolování staveb:** Vláda splnila svůj slib a předložila do PSP návrh zákona o jednotném environmentálním stanovisku. V programovém prohlášení sice slíbila formu povolení (tedy s účastníky řízení), ale i tak považujeme návrh za krok správným směrem. Návrh v případě schválení posílí ochranu veřejných zájmů v oblasti životního prostředí ze strany dotčených orgánů, neboť tím bude jednak odvráceno Babišovou vládou naplánované zrušení vydávání samostatných nezávislých odborných stanovisek pro stavební úřad, jednak se jednotné stanovisko bude zabývat problematikou dopadů na životní prostředí komplexně a budou tak lépe hodnoceny kumulativní účinky stavebních záměrů.
- **Evropská a mezinárodní politika životního prostředí:** Vláda jednala konstruktivně v rámci EU předsednictví a většinou podporovala zlepšování klimatické politiky EU, ale výrazně vyšší ambice jiných členských států odmítala (například nezvýšení celoevropského cíle pro OZE v reakci na válku na Ukrajině a energetickou krizi). Nedostatkem výsledku tak je, že změny evropské klimatické politiky jsou stále nedostatečně ambiciózní vzhledem k řešení klimatické krize a naplnění Pařížské dohody.
V rámci mezinárodních klimatických jednáních vláda přispěla k posunu, když jako předsednická země EU pomohla k vyjednání pomoci chudým zemím se zvládnutím dopadů změny klimatu (což je nutná podmínka pro dosažení potřebných závazků pro snižování emisí). Vláda ČR také přispěla k uzavření přelomové dohody o ochraně biologické rozmanitosti na planetě v Montrealu. Dohoda je sice v mnoha bodech nedostatečně konkrétní, ale je to významný krok dopředu a ochrana přírody se stává jedním z cílů globálních vyjednávání mezi státy.